

Moje dziecko w przedszkolu i szkole

Poradnik dla rodziców uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Akademia
Pedagogiki
Specjalnej
im. M. Grzegorzewskiej

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Wydawca
Ministerstwo Edukacji Narodowej
al. J. Ch. Szucha 25
00-918 Warszawa
tel. +48 22 34 74 228
fax. +48 22 34 74 229
e-mail: dzse_men@men.gov.pl

ISBN 978-83-933580-0-7

egzemplarz bezpłatny

Autorzy:
Katarzyna Leśniewska
Ewa Puchała

Współpraca:
Emilia Wojdyła
Departament Zwiększania
Szans Edukacyjnych MEN

Rysunki: Magdalena Cyrczak-Skibniewska

Redakcja językowa: Elżbieta Gorazińska

Opracowanie graficzne, łamanie, skład i druk:
Profesjadruk Sp. z o.o.
Al. Piłsudskiego 133k
92-318 Łódź
tel. 42 252 67 55
faks 42 252 67 58
www.profesjadruk.pl
e-mail: biuro@profesjadruk.pl

Publikacja współfinansowana przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, przygotowana jako jeden z rezultatów projektu systemowego *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*. Projekt realizowany jest w latach 2010-2011 przez Departament Zwiększania Szans Edukacyjnych MEN w ramach Poddziałania 3.3.3. Priorytetu III Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki

MOJE DZIECKO W PRZEDSZKOLU I SZKOLE

PORADNIK DLA RODZICÓW UCZNIÓW ZE SPECJALNYMI POTRZEBAMI EDUKACYJNYMI

Spis treści

Wstęp	5
1. Twoje dziecko jest uczniem	7
2. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna dla Twojego dziecka	8
2.1. Kiedy twoje dziecko może otrzymać pomoc psychologiczno-pedagogiczną ..	10
2.2. Z czyjej inicjatywy może być udzielana pomoc	11
2.3. Twoje dziecko ma opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej	12
2.4. Specyficzne trudności w uczeniu się – kiedy i w jaki sposób dziecko może otrzymać opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, jak często powinna ona być weryfikowana	13
2.5. Twoje dziecko ma orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego	14
3. Kształcenie specjalne Twojego dziecka	15
3.1. Twoje dziecko ma orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego	15
4. Twoje dziecko potrzebuje wsparcia, a nie ma ani opinii, ani orzeczenia	16
5. Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka	17
5.1. Jaki rodzaj pomocy wynika z faktu posiadania przez dziecko opinii o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju	18
5.2. Gdy dziecko z opinią o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju trafia do przedszkola	18
6. Ważne dla Twojego dziecka dokumenty w szkole	19
6.1. Karta indywidualnych potrzeb ucznia	20
6.2. Plan działań wspierających	21
6.3. Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia	22
6.4. Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny	24
7. Jak konstruktywnie włączyć się w pracę zespołu	25
8. Jak omijać rafy we współpracy	27
9. Finansowanie kształcenia uczniów, w tym uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego	29
Zamiast zakończenia	31
Załącznik – Arkusz obserwacji	34
Materiały dla rodziców	34
Materiały dla nauczycieli, specjalistów szkolnych oraz pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych i placówek doskonalenia nauczycieli	35
Materiały dla kadry zarządzającej systemu oświaty	36

Wstęp

Niniejszy Poradnik adresowany jest do Rodziców dzieci i młodzieży, a jego celem jest przekazanie Rodzicom informacji, w jaki sposób mogą włączyć się w udzielanie ich dziecku wsparcia w przedszkolu czy szkole.

Przedszkola i szkoły rozpoczęły właśnie wdrażanie przygotowanej przez Ministerstwo Edukacji Narodowej nowej formuły organizacji pomocy psychologiczno – pedagogicznej oraz kształcenia specjalnego w przedszkolach, szkołach i placówkach, w której w sposób szczególny podkreślona została rola Rodziców w organizowaniu pomocy dla dziecka.

Nowe przepisy kładą duży nacisk na współpracę szkoły z Rodzicami i zapewniają Rodzicom większy wpływ na edukację ich dzieci. Rodzice będą mogli uczestniczyć w spotkaniu zespołu nauczycieli i specjalistów analizującego sytuację ich dziecka oraz określającego obszary, w których potrzebuje ono wsparcia. Dyrektor przedszkola, szkoły i placówki został zobowiązany do poinformowania Rodziców ucznia o terminie spotkania zespołu. Na spotkaniach zespołu zapadały będą wszystkie ważne decyzje dotyczące dziecka. Zadaniem dyrektora będzie zorganizowanie wsparcia w sposób odpowiadający indywidualnym potrzebom edukacyjnym i rozwojowym dziecka oraz uwzględniający jego możliwości.

W niniejszej publikacji znajdziecie Państwo interesujące Was informacje wynikające z przepisów prawa, które pozwolą lepiej zrozumieć, w jaki sposób zmieni się organizacja pomocy dla dzieci i młodzieży w przedszkolach i szkołach oraz jak o taką pomoc wnioskować.

1. Twoje dziecko jest uczniem

Twoje dziecko jest uczniem. Dla niektórych z Was, Drodzy Rodzice, to rzeczywistość znana od lat, dla innych aktualna od niedawna, dla jeszcze innych to kwestia najbliższej przyszłości.

Dla dziecka pójście do szkoły oznacza inny rytm dnia, nowe obowiązki, trud związany z poznawaniem szkolnego środowiska (nauczycieli, rówieśników), ale też odkrywanie radości z uczenia się, szkolnych przyjaźni, posiadania ulubionej pani. Rola ucznia niesie więc ze sobą trudy i radości.

Podobnie rola rodzica. Rodzice wraz z pójściem dziecka do szkoły niepokoją się o to, jak dziecko odnajdzie się w nowej rzeczywistości, czy będzie miało życzliwych nauczycieli i rówieśników, jak poradzi sobie z nauką. Jednocześnie przyjmują z wielką radością pozytywne komunikaty od nauczycieli, cieszą się z postępów swojego dziecka i jego osiągnięć.

Rodzicu, pamiętaj!

Rodzice w ramach swojej aktywności w szkole mogą:

- uczęszczać na zebrania klasowe i inne spotkania organizowane w szkole, by mieć bieżące informacje dotyczące zarówno tego, co dzieje się w klasie dziecka, jak i w całej społeczności szkolnej, do której ono uczęszcza;
- kontaktować się z nauczycielami indywidualnie i pytać o osiągnięcia i trudności dziecka;
- przedstawiać swoje obserwacje i spostrzeżenia dotyczące dziecka;
- prosić o interwencję i pomoc w sprawach, które budzą ich niepokój.

Edukacja większości dzieci przebiegać będzie „gładko”. Odnalezienie się i radzenie sobie z wymaganiami szkolnej rzeczywistości będzie w zasięgu ich możliwości. Niektórzy uczniowie odkrywają, że mają szczególne zdolności w jakiejś dziedzinie. Będą też dzieci i młodzież, które napotkają różnego rodzaju trudności. Trudności te mogą dotyczyć procesu adaptowania się do nowej sytuacji, relacji z kolegami czy koleżankami w klasie, opanowania umiejętności szkolnych (czytania, pisania, liczenia) lub wiedzy z poszczególnych przedmiotów, relacji z nauczycielami. Takie dzieci powinny otrzymać w szkole odpowiednie do ich potrzeb wsparcie. Ty, Rodzicu, będziesz odgrywał znaczącą rolę w inicjowaniu i organizowaniu tego wsparcia.

Szczególnie ważne są dla dziecka pierwsze lata doświadczeń szkolnych. To, jak radzi sobie z wymaganiami szkolnej rzeczywistości (realizacją programów nauczania, budowaniem relacji z rówieśnikami i nauczycielami, pokonywaniem stresu, wyzwaniem, przyjmowaniem ocen itp.), jak jest traktowane w szkole i w domu, zarówno wtedy, kiedy odnosi sukcesy, jak wówczas, gdy przeżywa porażki, ma ogromny wpływ na kształtowanie się samooceny dziecka, budowanie poczucia własnej wartości i tożsamości. Kiedy jest się dzieckiem (nie

tylko w wieku szkoły podstawowej, ale także gimnazjalistą) i słyszy się, jak wszyscy dorośli (rodzice i nauczyciele) powtarzają, że jest się np. niegrzecznym, leniwym uczniem, to zaczyna się w końcu w to wierzyć i swoim zachowaniem „potwierdzać” tę ocenę. Dziecko traktowane w taki sposób „nauczy się” nie wierzyć w siebie i własne możliwości. Może nabrać przekonania, że jest mniej wartościowe, „gorsze” niż inne dzieci. Jest też prawdopodobne, że już do końca swojej edukacji będzie się czuło w szkole źle.

Każdy rodzic stara się pomóc swojemu dziecku najlepiej jak potrafi zarówno w nauce, jak i innych zadaniach, które stawia przed nim szkoła. Czasem jednak nie wiadomo, jak dziecku pomóc. Bywają też sytuacje, w których rodzicielska pomoc nie wystarczy, problemy, którym samemu trudno zaradzić, znaleźć rozwiązanie. Poniżej kilka przykładów:

- Twoje zdolne dziecko nie potrafi opanować ortografii. Jak mu pomóc?
- Twoje dziecko tak przeżywa pójście do szkoły, że często przed wyjściem z domu boli je brzuch. Jak mu pomóc?
- Twoje dziecko ma problemy z nauką. Ty i mąż nie jesteście w stanie go wesprzeć. Jak mu pomóc?
- Twoje dziecko nie może usiedzieć spokojnie nawet pięć minut, nauczyciele skarżą się, że dezorganizuje im to pracę. Jak mu pomóc?
- Twoje dziecko nie słucha ani Ciebie, ani nauczycieli. Jak mu pomóc?

Niniejsza publikacja traktować będzie o tym, na jaką pomoc ze strony nauczycieli i szkoły możesz wówczas, Rodzicu, liczyć, oraz jaka jest Twoja rola w podejmowanych w szkole działaniach pomocowych.

Zachęcamy wszystkich rodziców, by poprzez swoją aktywność przyczyniali się do budowania w klasie i szkole swojego dziecka klimatu, w którym dorośli skupiają się przede wszystkim na mocnych stronach dziecka, chwalą to, co im się podoba, w sposób konstruktywny (bez etykietowania) mówią, co im się nie podoba i co należy zmienić, a w sytuacjach, w których dziecko z czymś sobie nie radzi – wspierają je.

2. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna dla Twojego dziecka

Edukacja dziecka rozpoczyna się już na etapie wychowania przedszkolnego. A potem przychodzi moment, że każde dziecko idzie do szkoły. Obowiązkowo uczy się do 18. roku życia. Szkoła podstawowa i gimnazjum znajdują się zazwyczaj niedaleko miejsca zamieszkania, a gmina, w której mieszkają rodzice dziecka, zapewnia miejsce jego kształcenia. Chyba, że rodzic chce posłać swoje dziecko do innej szkoły podstawowej bądź gimnazjum, takiej spoza obwodu, wtedy szuka i wybiera szkołę.

W miarę dorastania dziecka warto decydować o planowaniu dalszej drogi edukacyjnej i wyborze

szkoły oddawać coraz bardziej w ręce jego samego. Oczywiście nie chodzi o to, by pozostawić dziecko samo sobie, ale by rozmawiając z nim o przyszłości, wspierając je w rozpoznawaniu zainteresowań i talentów, ostateczne decyzje dotyczące własnej edukacji pozostawiając jemu. Ma bowiem wówczas okazję uczyć się brania odpowiedzialności za swoje wybory.

Rodzic towarzyszy więc swojemu dziecku w podejmowaniu decyzji dotyczących wyboru szkoły. Bywa, że nie są to łatwe decyzje. Zwłaszcza jeśli jest się rodzicem dziecka szczególnie uzdolnionego, dziecka z niepełnosprawnością lub doświadczającego jakichś trudności (natury edukacyjnej, zdrowotnej lub społecznej). Być może również Ty, Rodzicu, stoisz przed takim dylematem. Niezależnie od tego, jaką podejmiesz decyzję, warto mieć świadomość, że potrzeby Twojego dziecka są tu priorytetem, a system edukacji ma służyć pomocą w zaspokajaniu tych potrzeb.

W każdej sytuacji przedszkole i szkoła są zobowiązane do objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w formach i na zasadach, które opisane zostały w rozporządzeniu w tej sprawie. Dyrektor powinien znać treść tych zapisów i przybliżyć je rodzicowi. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna – zgodnie z rozporządzeniem – *polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia*.¹ Oznacza to, że rodzic wspólnie z nauczycielami i specjalistami będzie obserwował, w jaki sposób dziecko funkcjonuje w szkole i w domu:

- jak przyswaja sobie wiedzę?
- jaką ma motywację do uczenia się?
- jak nawiązuje kontakty z rówieśnikami i dorosłymi?
- jak sobie radzi z samoobsługą?
- jaka jest jego sprawność fizyczna?
- jak sobie radzi w sytuacjach trudnych i stresujących?
- itp.

Nurtujące pytania

Od kiedy zaczynają obowiązywać nowe zapisy prawa?

W przedszkolach, w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, w gimnazjach, a także we wszystkich szkołach specjalnych i ośrodkach zmiany rozpoczęły się już w 2011 roku, a w pełnym zakresie zostały wprowadzone od roku szkolnego 2011/2012.

W szkołach podstawowych i ponadgimnazjalnych zmiany rozpoczną się na początku 2012 roku, a w pełnym zakresie zostaną wprowadzone od roku szkolnego 2012/2013.

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 17 listopada 2010 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.

Po dokonaniu takiego rozpoznania przyjdzie czas na zastanowienie się, czego dziecko potrzebuje (jakiego wsparcia i dostosowań), aby mogło lepiej radzić sobie w rzeczywistości szkolnej, lepiej wykorzystywać swój potencjał, lepiej przygotować się do dorosłego życia. Pomoc, którą dziecko otrzyma w szkole, ma się opierać na jego mocnych stronach (czyli na tym, co ono potrafi, jakie ma predyspozycje i uzdolnienia), a nie na ograniczeniach.

2.1. KIEDY TWOJE DZIECKO MOŻE OTRZYMAĆ POMOC PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNĄ

Twoje dziecko może otrzymać pomoc, jeśli:

- jest szczególnie uzdolnione;
- jest dzieckiem z niepełnosprawnością, (słabosłyszącym, niesłyszącym, słabowidzącym, niewidomym, z niepełnosprawnością ruchową, w tym, z afazją, z upośledzeniem w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi);
- ma orzeczenie z uwagi na zagrożenie niedostosowaniem społecznym lub niedostosowanie społeczne;
- jest przewlekłe chore;
- ma trudności adaptacyjne w szkole, związane np. z wcześniejszym kształceniem za granicą lub wychowywaniem się w innej kulturze;
- jest z grupy ryzyka dysleksji lub stwierdzono u niego dysleksję rozwojową;
- jest uczniem mającym potwierdzone diagnozą trudności matematyczne;
- ma zaburzenia komunikacji językowej (np. problem z artykulacją niektórych głosek, zaburzenia płynności, tempa mowy, problem w tworzeniu dłuższych wypowiedzi);
- znalazło się w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej;
- dotyczą go niepowodzenia edukacyjne;
- pojawiły się trudności środowiskowe, związane z sytuacją bytową, sposobem spędzania czasu wolnego, kontaktami społecznymi itp.;
- ma orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub orzeczenie o potrzebie indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego i jest w sytuacji wymagającej dodatkowego wsparcia;
- ma innego rodzaju trudności wpływające na jego funkcjonowanie w szkole i nauczyciele zdecydowali, że należy mu pomóc – wtedy żaden dokument nie jest potrzebny.

Dla każdego z takich dzieci dyrektor szkoły będzie powoływał zespół, w którego pracach mają prawo uczestniczyć rodzice danego ucznia. Rodzic bierze udział w posiedzeniach zespołu jako jego pełnoprawny członek.

Nurtujące pytania

Wśród członków zespołu wymienia się nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów. Dlaczego w rozporządzeniu nie mówi się o tym, że rodzic też jest członkiem zespołu?

Zgodnie z prawem szkoła nie może nakładać na rodzica żadnych zobowiązań. Zapis w akcie prawnym, że rodzic jest członkiem zespołu powodowałby, że dyrektor, powołując zespół dla określonego dziecka, nakładałby równocześnie na jego rodzica obowiązek uczestnictwa w pracach zespołu. To jednak byłoby niezgodne z prawem! Dlatego w przepisach rozporządzenia mówi się o prawie rodzica do uczestnictwa w pracach zespołu i obowiązku dyrektora zawiadomienia i zaproszenia rodzica na takie spotkanie. Jest to równoznaczne z prawem do współdecydowania i partnerskiej współpracy z członkami zespołu.

2.2. Z CZYJEJ INICJATYWY MOŻE BYĆ UDZIELANA POMOC

Rozporządzenie wymienia, kto może wystąpić z inicjatywą udzielenia dziecku pomocy.

§ 5. *Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przedszkolu, szkole i placówce jest udzielana z inicjatywy:*

1) *ucznia;*

2) rodziców ucznia;

3) *nauczyciela, wychowawcy grupy wychowawczej lub specjalisty, prowadzącego zajęcia z uczniem;*

4) *poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej;*

5) *asystenta edukacji romskiej;*

6) *pomocy nauczyciela.*

Rodzic ma tu, jak widać, do odegrania bardzo ważną rolę. Jest bowiem wymieniony wśród osób upoważnionych do inicjowania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.²

Oznacza to, że jeśli rodzic zauważy jakieś ważne potrzeby swojego dziecka, może zgłosić to nauczycielowi, wychowawcy lub specjaliście prowadzącemu z jego dzieckiem zajęcia (np. psychologowi, pedagogowi czy logopedzie). Nauczyciele, wychowawcy i specjaliści są zobligowani do przekazywania takich informacji dyrektorowi od razu po ich uzyskaniu. Taki tryb ma zapewnić uczniom możliwość uzyskania wsparcia niemal natychmiast, w momencie kiedy zauważone, rozpoznane i określone zostaną specjalne potrzeby edukacyjne ucznia. Pojawia się jakaś trudność, odkrywamy zdolności dziecka, widzimy, że dziecko potrzebuje

---

² iw.

innego traktowania lub wsparcia ze strony szkoły – to wystarczające sygnały, by zacząć organizować pomoc psychologiczno-pedagogiczną.

Rodzic może taką informację przekazać również bezpośrednio dyrektorowi, skraca się wtedy droga i działania podejmowane mogą być szybciej.

Rodzicu, pamiętaj!

Jeśli chcesz, aby Twoje dziecko miało zorganizowaną właściwą pomoc:

- ważne jest, abyś jak najszybciej dostarczył do szkoły orzeczenie i/lub opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej – to pomoże w planowaniu pomocy i usprawni jej organizację;
- obserwuj uważnie swoje dziecko: jakie ma uzdolnienia, jak sobie radzi z nauką, jakie ma relacje z rówieśnikami i dorosłymi; rozmawiaj o tym z nauczycielami, wychowawcami i specjalistami – to umożliwi zorganizowanie adekwatnej do potrzeb pomocy.

Dyrektor szkoły

- **powołuje zespół niezwłocznie** po dostarczeniu przez rodzica/pełnoletniego ucznia orzeczenia lub opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej;
- **powołuje zespół niezwłocznie** po otrzymaniu informacji o tym, że w szkole zauważono indywidualne specjalne potrzeby edukacyjne ucznia i mimo, że nie posiada on opinii ani orzeczenia planuje się dla niego pomoc.

2.3. TWOJE DZIECKO MA OPINIĘ PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ

Jeśli Twoje dziecko otrzymało:

- opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, która może dotyczyć np.:

- specyficznych trudności w uczeniu się (dysleksji, dysgrafii, dysortografii lub dyskalkulii);
- szczególnych zdolności;
- zwolnienia z powodu wady słuchu lub głębokiej dysleksji rozwojowej z nauki drugiego języka obcego;
- wcześniejszego przyjęcia dziecka do szkoły podstawowej lub odroczenia obowiązku szkolnego;
- udzielenia zezwolenia na indywidualny program lub tok nauki;
- przyjęcia do gimnazjum dla dorosłych w sytuacji, kiedy nie rokuje ono ukończenia gimnazjum dla młodzieży;
- objęcia nauką w klasie terapeutycznej;
- innych obszarów funkcjonowania dziecka,

ważne jest, byś jak najszybciej dostarczył ten dokument do szkoły. Dyrektor szkoły niezwłocznie po złożeniu przez Ciebie opinii powoła zespół, w skład którego wejdą nauczyciele i specjaliści pracujący z Twoim dzieckiem w szkole. Dyrektor powiadomi Cię o terminie pierwszego spotkania i kolejnych spotkań zespołu. Możesz, jak wspominamy wcześniej, uczestniczyć w nich na zasadach równoprawnego członka. Możesz, jako rodzic, wnioskować do dyrektora szkoły o zaproszenie na posiedzenie zespołu osób, które dotychczas pracowały z Twoim dzieckiem (trenera, terapeutę pedagogicznego, lekarza) i posiadana przez nie wiedza o Twoim dziecku może znacząco pomóc w organizacji wsparcia w szkole. Na zaproszenie dyrektora w spotkaniach zespołu może wziąć udział pracownik poradni psychologiczno-pedagogicznej opiekujący się szkołą.

Zespół założy dla Twojego dziecka kartę indywidualnych potrzeb ucznia oraz opracuje plan działań wspierających.

2.4 SPECYFICZNE TRUDNOŚCI W UCZENIU SIĘ – KIEDY I W JAKI SPOSÓB DZIECKO MOŻE OTRZYMAĆ OPINIĘ PORADNI PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNEJ, JAK CZĘSTO POWINNA ONA BYĆ WERYFIKOWANA

Opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej, o specyficznych trudnościach w uczeniu się, może być wydana uczniowi nie wcześniej niż **po ukończeniu przez niego trzeciej klasy szkoły podstawowej i nie później niż do ukończenia szkoły podstawowej.**

W szczególnych przypadkach przepisy dopuszczają możliwość wydawania przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną opinii o specyficznych trudnościach w uczeniu się także uczniowi gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej. Może się bowiem zdarzyć, że niemożliwe było przeprowadzenie diagnozy w okresie nauki w szkole podstawowej (np. gdy uczeń przebywał w tym okresie poza granicami kraju i uczył się w innym systemie edukacji).

Wniosek do poradni składa wtedy dyrektor, nie rodzic.

Najpierw wnioskuje się do dyrektora o taką opinię. Może to zrobić np. nauczyciel uczący dziecko albo rodzic. Jeśli inicjatywę podejmuje nauczyciel, rodzic musi wyrazić na to zgodę. Dyrektor zasięga w tej sprawie opinii rady pedagogicznej, a następnie wniosek wraz z uzasadnieniem oraz opinią rady pedagogicznej przekazuje do poradni psychologiczno-pedagogicznej. Informuje o tym fakcie rodziców.

Opinia poradni psychologiczno-pedagogicznej uzyskana przez ucznia w szkole podstawowej będzie **ważna przez cały okres kształcenia** w szkole podstawowej, gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej.

Ponadto ta sama opinia, oprócz wskazania do objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, będzie również podstawą do dostosowania warunków przeprowadzania sprawdzianu w szkole podstawowej, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego i egzaminu zawodowego.

2.5 TWOJE DZIECKO MA ORZECZENIE O POTRZEBIE INDYWIDUALNEGO NAUCZANIA LUB ORZECZENIE O POTRZEBIE INDYWIDUALNEGO ROCZNEGO PRZYGOTOWANIA PRZEDSZKOLNEGO.

Jeśli Twoje dziecko posiada orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego, tak samo jak opinię, jak najszybciej przekazuj je szkole. Wtedy zorganizowane zostanie indywidualne nauczanie. Nie mają w tym przypadku zastosowania przepisy dotyczące pomocy psychologiczno-pedagogicznej, ponieważ regulacje prawne na ten temat są w innym rozporządzeniu, właśnie w sprawie organizacji indywidualnego nauczania, ale może pojawić się sytuacja, że do godzin przeznaczonych na to nauczanie trzeba dodać jeszcze np. zajęcia specjalistyczne – logopedyczne albo dydaktyczno-wyrównawcze z matematyki, bo zbliża się egzamin. Np. uczeń mający trudności w nauce w klasie maturalnej złamał nogę i potrzebne są dodatkowe godziny (ponad wymiar godzin nauczania indywidualnego przewidziany dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych: od 12 do 16 godz.³⁾ na pracę z nim, by przygotować go do matury. Wtedy, tak samo jak w przypadku opinii, dyrektor tworzy zespół i organizuje pomoc.

Nurtujące pytania

W jakiej sytuacji dziecko może otrzymać orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania lub indywidualnego rocznego przygotowania przedszkolnego?

Zgodnie z art. 71 b ust. 1a ustawy o systemie oświaty „indywidualnym nauczaniem obejmuje się dzieci i młodzież, których stan zdrowia uniemożliwia lub znacznie utrudnia uczęszczanie do szkoły”.

Ta forma nauczania przeznaczona jest więc dla uczniów poważnie chorych, z urazami, po wypadkach, operacjach itp., którzy nie mogą przyjść do szkoły.

³ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18.09.2008r. (Dz. U. nr 175, poz.1086)

3. Kształcenie specjalne Twojego dziecka

Dla dzieci z niepełnosprawnością, niedostosowanych społecznie oraz zagrożonych niedostosowaniem społecznym organizuje się kształcenie specjalne. Podstawą tej organizacji jest posiadanie przez ucznia orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wydanego przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną. Orzeczenie takie uczeń ma prawo otrzymać na wniosek rodzica.

Orzeczenie do kształcenia specjalnego otrzymuje uczeń:

1. niewidomy;
2. słabowidzący;
3. niesłyszący;
4. słabosłyszący;
5. z upośledzeniem umysłowym (w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym);
6. z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją;
7. z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera;
8. z niepełnosprawnością sprzężoną (wtedy mówimy o występowaniu łącznie co najmniej dwóch niepełnosprawności wymienionych wyżej);
9. uczeń niedostosowany społecznie;
10. uczeń zagrożony niedostosowaniem społecznym.

Uczeń zagrożony niedostosowaniem społecznym i niedostosowany społecznie nie jest uczniem niepełnosprawnym, ale również obejmujemy go kształceniem specjalnym.

3.1. TWOJE DZIECKO MA ORZECZENIE O POTRZEBIE KSZTAŁCENIA SPECJALNEGO

Jeśli Twoje dziecko ma orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, nie oznacza to, że dziecko ma się uczyć w szkole specjalnej. Oznacza jedynie tyle, że dziecko wymaga stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy, zatem szkoła do której trafi, powinna mu to zapewnić. Kształcenie specjalne może być organizowane zarówno w przedszkolach i szkołach specjalnych oraz integracyjnych (bądź z oddziałami specjalnymi lub integracyjnymi), jak i w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych.

Poradnia – wydając orzeczenie – zaleca, jaki rodzaj szkoły byłby najbardziej odpowiedni z punktu widzenia zespołu orzekającego w poradni. Jednak pamiętać należy, że jest to jedynie wskazówka, natomiast decyzję podejmuje zawsze rodzic. To jego autonomiczne prawo. Tak więc rodzic, występując z wnioskiem o wydanie orzeczenia, musi wiedzieć, że nie jest ono równoznaczne ze skierowaniem dziecka do szkoły specjalnej. Ta decyzja będzie należała wyłącznie do niego. Oczywiście w wielu sytuacjach okaże się, że jest to dla dziecka najlepsza szkoła i należy z tej „podpowiedzi” poradni skorzystać, ale wcześniej należy przeanalizować treść orzeczenia, dopytać o rzeczy, które nie będą do końca jasne i zrozumiałe i dopiero decydować.

To przecież Ty, Rodzicu, znasz najlepiej swoje dziecko, obserwujesz na co dzień, czego ono potrzebuje, jak sobie radzi z nauką i w różnych sytuacjach społecznych, znasz jego predyspozycje. Jesteś też osobą najbardziej emocjonalnie zaangażowaną w sprawy dotyczące dziecka i odpowiedzialną za jego wychowanie. Jesteś zatem najlepszą osobą, żeby – uwzględniając stanowisko specjalistów – podjąć decyzję, do jakiej szkoły ostatecznie ono trafi.

Tu trzeba również wiedzieć, że do ucznia objętego kształceniem specjalnym skierowana jest też oferta pomocy psychologiczno-pedagogicznej, o której będziemy mówić szerzej w dalszej części poradnika.

Rodzicu, pamiętaj!

Ważne jest, żeby mieć świadomość, że termin „kształcenie specjalne” nie jest równoznaczny z uczeniem się w szkole specjalnej!

Orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego może być wydawane tylko przez zespoły orzekające, działające w publicznych poradniach psychologiczno-pedagogicznych.

- Skierowanie do kształcenia specjalnego nie jest równoznaczne z umieszczeniem w szkole specjalnej.
- Kształcenie specjalne może być realizowane w szkole specjalnej lub oddziale specjalnym, szkole lub oddziale integracyjnym lub w systemie włączającym w szkole ogólnodostępnej.
- Jeśli Twoje dziecko ma orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, Ty jako rodzic podejmujesz decyzję, czy będzie ono uczyć się w szkole specjalnej, integracyjnej czy ogólnodostępnej. Informacje dotyczące wyboru szkoły, zawarte w orzeczeniu, mają jedynie charakter sugestii, porady, a nie decyzji (nie są wiążące ani dla Ciebie, ani dla szkoły przyjmującej dziecko). W orzeczeniu zalecana jest najbardziej korzystna, z punktu widzenia zespołu orzekającego, forma kształcenia dziecka. Decydujący głos w wyborze rodzaju szkoły należy jednak zawsze do Ciebie.

PAMIĘTAJ – DECYZJA NALEŻY DO CIEBIE!

Nie należy mylić orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, wydawanego tylko przez publiczne poradnie psychologiczno-pedagogiczne, z orzeczeniem o niepełnosprawności, wydawanym przez zespoły do spraw orzekania o niepełnosprawności, działające w powiatach.

4. TWOJE DZIECKO POTRZEBUJE WSPARCIA, A NIE MA ANI OPINII, ANI ORZECZENIA

Można w tym miejscu zadać pytanie i wielu z Was, Rodzice, zapewne to uczyni, co robić w sytuacji, kiedy dziecko nie ma ani orzeczenia, ani opinii, a potrzebuje wsparcia? Czy

konieczne jest posiadanie jakiegoś dokumentu potwierdzającego szczególną potrzebę (zdolności, trudność) dziecka, by w szkole uruchomione zostały działania pomocowe? Otóż nie. Jeśli Twoje dziecko, np.:

- przeżywa niepowodzenia edukacyjne,
- znalazło się w sytuacji kryzysowej lub traumatycznej,
- ma trudności adaptacyjne w szkole,
- jest w grupie ryzyka dysleksji,
- cierpi na chorobę przewlekłą,
- dotyczą je trudności środowiskowe, związane z sytuacją bytową, spędzaniem czasu wolnego, kontaktami społecznymi,
- ma innego rodzaju trudności wpływające na jego funkcjonowanie w szkole,

potrzebuje więc pomocy lub innego traktowania przez szkołę (ma jakieś specjalne potrzeby edukacyjne). Ważne jest, byś taką informację jak najszybciej przekazał nauczycielowi, szkolnemu pedagogowi, psychologowi, którzy poinformują dyrektora. Nauczyciele, wychowawcy i specjaliści są zobowiązani do przekazywania takich informacji dyrektorowi bezpośrednio po ich otrzymaniu. Niezwłocznie po uzyskaniu informacji dyrektor powoła dla Twojego dziecka zespół, w skład którego wejdą nauczyciele i, ewentualnie, specjaliści pracujący z nim. Pamiętaj, Rodzicu, że jesteś pełnoprawnym członkiem zespołu i możesz uczestniczyć w jego spotkaniach. Twoja obecność jest bardzo ważna w sytuacji, kiedy to Ty inicjujesz proces uruchamiania dla dziecka pomocy. Ty bowiem wiesz:

- na czym polega trudność dziecka,
- jak się przejawia,
- w jaki sposób utrudnia dziecku funkcjonowanie w szkole,
- jakie ewentualnie widzisz sposoby pomocy dziecku.

Informacje te są niezbędne, by wspólnie z nauczycielami i szkolnymi specjalistami przeanalizować sytuację dziecka, zastanowić się, co może pomóc mu lepiej czuć się i funkcjonować w szkole oraz sprostać szkolnym wymaganiom.

Zapisy o zakresie wsparcia potrzebnego Twojemu dziecku znajdą się w założonej dla niego karcie indywidualnych potrzeb ucznia, a zapisy o tym, jakie działania zostaną podjęte, by pomóc dziecku, zawierać będzie plan działań wspierających. Oba dokumenty zostały szczegółowo opisane w dalszej części poradnika.

5. WCZESNE WSPOMAGANIE ROZWOJU DZIECKA

Pomocą psychologiczno-pedagogiczną, w tym specjalistycznym wsparciem, mogą być objęte również dzieci od urodzenia do rozpoczęcia nauki w szkole, a więc nie tylko objęte wychowaniem przedszkolnym. Rodzice zawsze mogą zgłosić się do poradni, jeśli w zachowaniu lub funkcjonowaniu dziecka pojawi się coś, co ich zaniepokoi.

Małe dziecko może otrzymać opinię o potrzebie wczesnego wspomaganie rozwoju lub jeśli stwierdzona jest niepełnosprawność, a dziecko jest w wieku od 3 do 6 lat – orzeczenie

o potrzebie kształcenia specjalnego, wydane przez zespół orzekający w poradni. To bardzo ważna informacja dla Was, Rodzice, ponieważ wczesna interwencja może zapobiec nasilaniu się zaburzeń rozwojowych, usprawnić funkcje organizmu i monitorować postępy w rozwoju dziecka.

Wizyta w poradni może, a w wielu sytuacjach powinna być, poprzedzona wizytą u lekarza i specjalistyczną diagnozą medyczną. To pomoże specjalistom dobrze zaplanować i realizować wczesne wspomaganie bądź w przedszkolu stosować specjalne metody i formy pracy.

5.1. JAKI RODZAJ POMOCY WYNIKA Z FAKTU POSIADANIA PRZEZ DZIECKO OPINII O POTRZEBIE WCZESNEGO WSPOMAGANIA ROZWOJU

W celu wykonywania zadań wynikających z posiadanej przez dziecko opinii powołany zostaje zespół wczesnego wspomagania, do zadań którego należy opracowanie i realizowanie z dzieckiem i jego rodziną indywidualnego programu wczesnego wspomagania, z uwzględnieniem działań wspomagających rodzinę dziecka w zakresie realizacji programu, koordynowania działań specjalistów prowadzących zajęcia z dzieckiem oraz oceniania postępów dziecka. Do jego zadań należy też analizowanie skuteczności pomocy udzielanej dziecku i jego rodzinie, wprowadzanie zmian w indywidualnym programie wczesnego wspomagania, stosownie do potrzeb dziecka i jego rodziny, oraz planowanie dalszych działań w zakresie wczesnego wspomagania.

Wczesne wspomaganie rozwoju dziecka zorganizować można zarówno w przedszkolu, jak i w szkole. Na ten cel przeznaczone są dodatkowe godziny, od 4 do 8 w miesiącu, subwencyjonowane z budżetu państwa. Najlepiej, kiedy takie zajęcia prowadzone są w przedszkolu, do którego dziecko uczęszcza, ponieważ bardzo dobrze uzupełniają ofertę przedszkolną i dają bieżące informacje nauczycielom wychowania przedszkolnego, jak planować pracę z takim dzieckiem.

5.2. GDY DZIECKO Z OPINIĄ O POTRZEBIE WCZESNEGO WSPOMAGANIA TRAFIA DO PRZEDSZKOLA

Jeśli dziecko posiadające opinię o potrzebie wczesnego wspomagania rozwoju, którą otrzymało wcześniej, zaczyna uczęszczać do przedszkola, wówczas dyrektor ma obowiązek zorganizować dla niego pomoc psychologiczno-pedagogiczną. Nie wyklucza to działań podejmowanych dotychczas przez zespół ds. wczesnego wspomagania rozwoju, wynikających z opinii. Pomoc w przedszkolu może wyglądać różnie i zależeć będzie od rodzaju dokumentu, który rodzice złożą w przedszkolu. Organizowanie wczesnego wspomagania rozwoju określa stosowne rozporządzenie w tej sprawie, z którym dyrektor powinien zapoznać rodzica, by oddziaływanie zespołu w przedszkolu i rodzica w domu były spójne. Ale jest też druga możliwość. Jeśli rodzic wystąpi do poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskiem o wydanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, wówczas – po otrzymaniu orzeczenia – dla dziecka w przedszkolu zostanie przeprowadzona wielospecjalistyczna ocena

funkcjonowania dziecka i opracowany indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny. Warto, żeby rodzic podjął taki wysiłek, ponieważ ze wspomnianym orzeczeniem wiąże się dodatkowe finansowanie pobytu dziecka w przedszkolu (dodatkowe wagi subwencji oświatowych opisywane są każdego roku w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej w sprawie sposobu podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego w danym roku⁴). A jest podstawa do wydania orzeczenia – dziecko otrzymało przecież opinię o wczesnym wspomaganiu rozwoju z uwagi na niepełnosprawność!

---

6. Ważne dla Twojego dziecka dokumenty w szkole

Do zadań zespołu nauczycieli pracujących z Twoim dzieckiem, jak to już wcześniej wspomniano, należeć będzie **zaplanowanie pomocy** (form, sposobów i okresów jej udzielania), **założenie** karty indywidualnych potrzeb ucznia i opracowanie planu działań wspierających lub dokonanie wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia i opracowanie indywidualnego programu edukacyjno – terapeutycznego. Zależać to będzie od sytuacji, w której znajdzie się Twoje dziecko. Najpierw kilka słów o samym kształcie dokumentów.

---

⁴ Patrz rozdział „Finansowanie kształcenia uczniów, w tym uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego” niniejszego Poradnika.

6.1. KARTA INDYWIDUALNYCH POTRZEB UCZNIA

Karta indywidualnych potrzeb ucznia

Dla kogo?

Dla uczniów, którzy nie posiadają orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego (mają orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej lub ich potrzeby rozpoznano w przedszkolu, szkole lub placówce).

Co zawiera?

- 1) imię (imiona) i nazwisko ucznia;
- 2) nazwę przedszkola lub szkoły i oznaczenie grupy lub oddziału, do którego uczeń uczęszcza;
- 3) informację dotyczącą:
  - a) orzeczenia o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, orzeczenia o potrzebie indywidualnego nauczania lub opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, w tym poradni specjalistycznej – z podaniem numeru i daty wydania orzeczenia lub opinii;
  - b) potrzeby objęcia ucznia pomocą psychologiczno-pedagogiczną stwierdzonej w wyniku przeprowadzonych działań pedagogicznych;
- 4) zakres, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwagi na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne;
- 5) zalecane przez zespół formy, sposoby i okresy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 6) ustalone przez dyrektora przedszkola lub szkoły formy, sposoby i okresy udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane;
- 7) ocenę efektywności pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 8) terminy spotkań zespołu;
- 9) podpisy osób biorących udział w poszczególnych spotkaniach zespołu.

Karta założona raz dla dziecka jest uzupełniana w kolejnych latach nauki w danej szkole, a kiedy uczeń kończy szkołę, rodzic (lub sam uczeń, jeśli jest pełnoletni) otrzymuje oryginał tej karty, żeby mógł przekazać ją do kolejnej placówki. Kopia natomiast pozostaje w szkole. Tak samo sytuacja wygląda, kiedy w trakcie nauki dziecko zmienia szkołę.

Informacje zawarte w Karcie są bardzo ważne, ponieważ umożliwiają szybką organizację pomocy psychologiczno-pedagogicznej, dlatego też zachęcamy do przekazania karty, np. po ukończeniu szkoły podstawowej do gimnazjum. Wtedy nauczyciele gimnazjum nie będą musieli robić od początku analizy potrzeb dziecka, bo wiele potrzebnych informacji znajdą w otrzymanym dokumencie.

Rodzice, przekazując kartę, pomagają w ten sposób przede wszystkim swojemu dziecku w szybkiej organizacji niezbędnej dla niego pomocy. Znajomość tego dokumentu pozwala także rodzicom aktywniej uczestniczyć w spotkaniach szkolnego zespołu i włączać się w planowanie wsparcia oraz współuczestniczyć w jego realizacji.

6.2. PLAN DZIAŁAŃ WSPIERAJĄCYCH

Plan działań wspierających

Dla kogo?

Dla uczniów, którzy **nie posiadają** orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego (mają orzeczenie o potrzebie indywidualnego nauczania, orzeczenie o potrzebie indywidualnego obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego, opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej lub ich potrzeby rozpoznano w przedszkolu, szkole lub placówce).

Co zawiera?

- 1) cele do osiągnięcia w zakresie, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 2) działania realizowane z uczniem w ramach poszczególnych form i sposobów udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej;
- 3) metody pracy z uczniem;
- 4) zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania, do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, o którym mowa w przepisach w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych;
- 5) działania wspierające rodziców ucznia;
- 6) w zależności od potrzeb, zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży.

By określić zakres, w którym uczeń wymaga pomocy psychologiczno-pedagogicznej, należy opisać funkcjonowanie dziecka, uwzględniając różne obszary jego aktywności. Tylko Ty, Rodzicu, wiesz jak dziecko zachowuje się w domu, dysponujesz wynikami badań, dokumentacją medyczną. Twoja pomoc w określaniu przez zespół potrzeb dziecka i planowaniu działań wspierających będzie więc nieoceniona. Praktyczne wskazówki, jak skutecznie i efektywnie angażować się w te działania, znajdziesz w rozdziałach „Jak konstruktywnie włączyć się w pracę zespołu” oraz „Jak omijać rąfy we współpracy”.

6.3. WIELOSPECJALISTYCZNA OCENA POZIOMU FUNKCJONOWANIA UCZNIA

Takiej oceny dokonuje się zespołowo, jeżeli dziecko posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego. Nauczyciele uczący, specjaliści, Ty, Rodzicu, spotykacie się, by rozmawiać o dziecku i przygotować się do pracy z nim w szkole. Zespół, dokonując wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, określi jego specjalne potrzeby w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym i zaplanuje działania wspierające. Poniżej znajdują się najważniejsze informacje dotyczące obu tych dokumentów i praktyczne podpowiedzi dotyczące ich opracowywania.

Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania ucznia

Dla kogo?

Dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którzy posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego

Co zawiera?

Prawo nie precyzuje, jakie informacje ma zawierać wielospecjalistyczna diagnoza, określa natomiast, iż stanowi ona podstawę opracowania i modyfikowania indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego.

Dlatego ważne jest, by był to możliwie pełny opis funkcjonowania dziecka w różnych sferach: zachowania, reakcji emocjonalnych, sposobów reagowania, mocnych stron, trudności, jakich doświadcza.

Do dokonania diagnozy będą więc bardzo przydatne informacje ze źródeł, do których masz dostęp jedynie Ty, Rodzicu:

- Twoich obserwacji i spostrzeżeń dotyczących funkcjonowania dziecka w domu (w relacjach z Tobą, rodzeństwem);
- wyników badań psychologicznych, pedagogicznych, logopedycznych będących w Twoim posiadaniu (orzeczeń, opinii);
- dokumentacji medycznej;
- informacji, które posiadasz od innych specjalistów pracujących z dzieckiem (rehabilitantów, terapeutów, kuratorów sądowych).

Uzupełnienie informacji przekazanych przez Ciebie o:

- obserwacje i spostrzeżenia nauczycieli i specjalistów pracujących z dzieckiem w szkole,
- wyniki badań specjalistycznych (psychologicznych, pedagogicznych, logopedycznych) prowadzonych w szkole

pozwoli na rozpoznanie i określenie specjalnych potrzeb edukacyjnych Twojego dziecka i zaplanowanie w indywidualnym programie edukacyjno-terapeutycznym takich działań, które umożliwią ich zaspokojenie.

Wielospecjalistycznej diagnozy dokonuje zespół nauczycieli i specjalistów pracujących z dzieckiem w szkole przy Twoim, Rodzicu, udziale. Można powiedzieć, że jesteś specjalistą od własnego dziecka.

Pośród specjalistów zewnętrznych dyrektor może zaprosić na spotkanie zespołu tylko przedstawiciela poradni psychologiczno-pedagogicznej opiekującej się szkołą, ale na Twój wniosek może zostać zaproszona każda osoba, której wiedza i dotychczasowe doświadczenie mogą jak najlepiej służyć Twojemu dziecku. Wykorzystaj tę szansę!

Dla zdobycia możliwie kompletnej wiedzy o dziecku informacje, do których dostęp masz jedynie Ty, Rodzicu, są więc niezwykle istotne.

Rodzicu, pamiętaj!

Twoje dziecko może inaczej zachowywać się w domu, a inaczej w szkole.

Na jego funkcjonowanie ma bowiem wpływ wiele czynników, które przeżywane są subiektywnie (między innymi poczucie bezpieczeństwa, poziom napięcia emocjonalnego, postrzegana pozycja w grupie). Na przykład dziecko wrażliwe w domu, w „oswojonej” sytuacji (znajome osoby, stały rytm dnia, pory posiłków), czuje się bezpiecznie i dobrze, w związku z tym zachowuje się swobodnie. Kiedy pójdzie do szkoły, w której wszystko jest nowe i nieznane (nauczyciele i rówieśnicy, otoczenie, rozkład zajęć), może przeżywać silne, trudne emocje (niepewności, obawy, brak poczucia bezpieczeństwa) i zachowywać się lękliwie lub agresywnie.

Sytuacje takie mogą mieć miejsce, mimo że nauczyciele robią, co w ich mocy, by otoczyć dziecko troską i uwagą.

Sprawę dodatkowo utrudnia fakt, że często samo dziecko nie potrafi powiedzieć, dlaczego zachowuje się w taki sposób. Dzieci nie rodzą się z umiejętnością rozeznawania własnych stanów emocjonalnych. Im mniejsze dziecko, tym szybciej wyraża przeżywane uczucia w działaniu. Potrzebują wsparcia dorosłych w poradzeniu sobie z sytuacjami, które je przerastają.

Zrozumienie, że przyczyną zaskakujących dla Ciebie zachowań dziecka w szkole nie jest niczyja „wina” pozwoli Ci przyjmować takie informacje z większym wewnętrznym spokojem. Otworzy też przestrzeń do wspólnego z nauczycielami poszukiwania przyczyn określonego zachowania i sposobów pomocy.

Szczegółnej uwagi wymagają dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, a więc te, które mają ponadprzeciętne zdolności lub które przeżywają różnego rodzaju trudności.

One bardzo potrzebują zrozumienia i akceptacji dla swojej specyfiki zarówno ze strony nauczycieli, jak i rówieśników. Bardzo potrzebują też ich wsparcia i dania czasu na poradzenie sobie z własnymi trudnościami.

Twoje, Rodzicu, cierpliwe dociekanie i tłumaczenie możliwych przyczyn zachowania dziecka może pomóc nauczycielom i innym dzieciom patrzeć na nie z większym zrozumieniem i uchronić je od „etykietki”: „niegrzeczny, leniwy, kujon” która raz przypisana, może ciążyć dziecku przez wszystkie etapy szkolnej edukacji.

6.4. INDYWIDUALNY PROGRAM EDUKACYJNO-TERAPEUTYCZNY

Indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny

Dla kogo?

Dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, którzy **posiadają** orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wydane przez publiczną poradnię psychologiczno-pedagogiczną i wobec których zespół dokonał wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia.

Co zawiera?

- 1) zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia;
- 2) rodzaj i zakres zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem, w tym w przypadku:
  - a) ucznia niepełnosprawnego — zakres działań o charakterze rewalidacyjnym,
  - b) ucznia niedostosowanego społecznie — zakres działań o charakterze resocjalizacyjnym,
  - c) ucznia zagrożonego niedostosowaniem społecznym — zakres działań o charakterze socjoterapeutycznym;
- 3) formy i metody pracy z uczniem;
- 4) formy, sposoby i okres udzielania uczniowi pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz wymiar godzin, w którym poszczególne formy pomocy będą realizowane, ustalone przez dyrektora przedszkola lub szkoły;
- 5) działania wspierające rodziców ucznia oraz zakres współdziałania z poradniami psychologiczno-pedagogicznymi, w tym poradniami specjalistycznymi, placówkami doskonalenia nauczycieli, organizacjami pozarządowymi oraz innymi instytucjami działającymi na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży;
- 6) zajęcia rewalidacyjne i resocjalizacyjne oraz inne zajęcia odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne ucznia;
- 7) zakres współpracy nauczycieli i specjalistów z rodzicami ucznia w realizacji zadań.

Tyle o kształcie samych dokumentów i ważnych informacji, które mogą być przydatne przy dokonywaniu wielospecjalistycznej oceny i konstruowaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego. Jak współpracować przy tworzeniu tych dokumentów z zespołem nauczycieli i specjalistów, dowiesz się, czytając rozdziały „Jak konstruktywnie włączyć się w pracę zespołu” oraz „Jak omijać rąfy we współpracy”.

7. Jak konstruktywnie włączyć się w pracę zespołu

Do **zadań zespołu** należeć będzie:

- rozpoznanie, jakiego rodzaju pomocy i w jakim zakresie potrzebuje dziecko;
- zaplanowanie pomocy (form, sposobów i okresów jej udzielania) i stworzenie właściwej dokumentacji, monitorowanie realizacji zaplanowanej pomocy oraz ocena efektywności tej pomocy;
- podejmowanie działań mediacyjnych w sytuacjach kryzysowych.

Aby właściwie **rozpoznać potrzeby dziecka oraz określić zakres pomocy**, której ono potrzebuje, zespół będzie podejmował szereg działań. Z pewnością zaczną się one od analizy dokumentacji (orzeczeń, opinii, dokumentacji medycznej – jeśli taką rodzic zdecyduje się przedstawić itp.). Dokumentacja zawiera bowiem tylko część i to specjalistycznej wiedzy o dziecku. Natomiast Ty, Rodzicu, będziesz miał kluczową rolę w tym procesie ponieważ jesteś osobą, która zna swoje dziecko najlepiej. Masz wiele doświadczeń związanych z oddziaływaniami podejmowanymi wobec Twojego dziecka. Tymi, które podejmowałeś Ty sam i które podejmowali inni dorośli (dziadkowie, panie w przedszkolu, lekarze itd.). Wiesz najlepiej, jak dziecko nawiązuje kontakt z dorosłymi i rówieśnikami. Na co dzień widzisz, jak sobie radzi w sytuacjach trudnych, jak znosi porażki, jak przeżywa sukcesy. Znasz jego zainteresowania i orientujesz się w tym, czego nie lubi. Oczywiście, nauczyciele będą również sami obserwować Twoje dziecko i będą się dzielić z Tobą zebranymi informacjami. Będą również przyglądać się pracom wykonanym przez ucznia w szkole, będą zasięgać opinii szkolnych specjalistów. Taka wymiana obserwacji pomoże w stworzeniu całościowego obrazu funkcjonowania dziecka. Dzięki temu planowanie pomocy będzie łatwiejsze, a stworzona oferta wsparcia – adekwatna do potrzeb i możliwości dziecka.

W przypadku dzieci z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego udział w rozpoznawaniu potrzeb dziecka będą mieli różni specjaliści (w aktach prawnych ten proces został nazwany wielospecjalistyczną oceną funkcjonowania ucznia, o czym jest mowa wyżej). W przypadku pozostałych dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi udział specjalistów nie jest obligatoryjny – rozpoznanie może opierać się wyłącznie na informacjach od rodziców, pracowników szkoły oraz analizie dokumentów i prac dziecka. Jeśli jednak obecność specjalisty jest zasadna, należy go zaprosić na spotkanie zespołu.

Nurtujące pytania

Na co warto zwrócić uwagę, obserwując własne dziecko? Jakich informacji mogą oczekiwać nauczyciele?

Trudno odpowiedzieć jednoznacznie, jakich informacji będą oczekiwali nauczyciele. Będzie to zależało m.in. od tego, w jaki sposób oni postrzegają sytuację dziecka. Niezależnie od tego warto, abyś Ty jako Rodzic przekazywał informacje, które uznasz za ważne. Można wskazać przykładowe obszary, których mogą dotyczyć pytania nauczycieli:

- warunki mieszkaniowe i bytowe rodziny (np.: Czy dziecko ma swoje biurko do odrabiania lekcji? Czy sytuacja finansowa rodziny pozwala na zapewnienie mu odpowiedniego żywienia, leczenia, wyposażenia w podręczniki i pomoce szkolne?);
- sytuacja rodzinna (np.: Czy rodzina jest pełna? Ile rodzeństwa ma dany uczeń? Czy występują jakieś trudności, problemy, typu choroba przewlekła, alkoholizm itp.?);
- strategię wychowawczą w domu rodzinnym (np.: W jaki sposób rodzice doceniają swoje dziecko? Czy rodzice są zgodni w kwestiach wychowawczych?);
- umiejętność uczenia się (np.: Czy umie uczyć się samodzielnie? Jakie treści są dla niego szczególnie ciekawe, łatwe do przyswajania? Co sprawia mu trudność przy odrabianiu lekcji? Jakie błędy najczęściej popełnia?);
- choroby i niepełnosprawność dziecka (np. dawkowanie leków w związku ze stosowaną terapią farmakologiczną, w przypadku dziecka niesłyszącego - metody komunikowania się, noszenia aparatu słuchowego).

Jeśli nie zechcesz odpowiadać na niektóre lub żadne z pytań, też masz do tego prawo.

Rodzicu, pamiętaj!

Mówiąc o zaobserwowanych przez siebie aspektach funkcjonowania Twojego dziecka:

- spróbuj opisywać rzeczywistość najdokładniej jak potrafisz (jakby to była obserwacja poczyniona „okiem kamery”);
- zwróć uwagę na to, by rozmowa odbywała się w warunkach zapewniających Ci poczucie bezpieczeństwa i dyskrecję;
- zadawaj pytania, jeśli nie rozumiesz czego oczekuje od Ciebie nauczyciel/specjalista;
- możesz sprawdzać, jak Twój rozmówca postrzega funkcjonowanie Twojego dziecka na terenie szkoły – to pomoże budować dialog;
- pokazuj mocne strony Twojego dziecka i jego możliwości;
- dziel się z nauczycielami i specjalistami tym, jak w domu radzicie sobie z różnymi trudnościami w funkcjonowaniu dziecka (co się Wam „sprawdza” w warunkach domowych, a o czym już wiadomo, że jest nieskuteczne);
- mów o zainteresowaniach i uzdolnieniach swojego dziecka – myślcie wspólnie z nauczycielami i specjalistami jak je wykorzystać w pracy na terenie szkoły.

Pamiętaj, że masz prawo nie odpowiadać na zadawane Ci pytania, jeśli nie masz pewności, co do intencji rozmówcy lub sposobu wykorzystania przez niego informacji.

Pomoc w obserwowaniu stanowić może arkusz obserwacji, w którym na bieżąco będziesz opisywał zachowanie dziecka w różnych sferach. Dzięki notowaniu (nasza pamięć jest zawodna) będziesz mógł, Rodzicu, sprawniej przekazać swoje uwagi i spostrzeżenia podczas spotkań zespołu. W załączniku do poradnika znajdziesz propozycję takiego arkusza.

Rodzica o terminie spotkania zespołu i możliwości wzięcia w nim udziału **informuje bezpośrednio dyrektor**. Z pewnością większość dyrektorów zrobi to w formie pisemnej, przekazując informację bezpośrednio do rąk rodzica, drogą e-mailową lub pocztową. Będzie to pewnie również forma zaproszenia. Jako rodzic masz prawo wnioskować o udział w posiedzeniu zespołu innych osób, które mogą stanowić wsparcie w wypracowywaniu sposobu udzielania pomocy dziecku. Ważne jest, abyś ustalił z dyrektorem, w jaki sposób te osoby będą informowane. Może się zdarzyć, że dyrektor weźmie na siebie powiadamianie tych osób, aby usprawnić stronę organizacyjną. Wówczas możesz zostać poproszony o złożenie pisemnego wniosku o zaproszenie danej osoby. Nie będzie to zbędna biurokracja, lecz potwierdzenie, że udział tej osoby w pracach zespołu jest zgodny z Twoją wolą. Ważne jest, odpowiednio wczesne ustalenie składu osób biorących udział w kolejnym posiedzeniu i powiadomienie ich o terminie spotkania na tyle wcześnie, by miały szansę uwzględnić posiedzenie zespołu we własnych planach.

Rodzicu, pamiętaj!

- Zostaniesz przez dyrektora powiadomiony o terminie spotkania zespołu.
- Masz prawo brać udział w spotkaniach zespołu jako pełnoprawny jego członek – możesz współdecydować o kształcie pomocy udzielanej Twojemu dziecku.
- Na Twój wniosek w spotkaniach zespołu mogą brać udział osoby, które mogą wspierać planowanie pomocy.
- Dyrektor ma prawo zaprosić na spotkanie przedstawiciela poradni psychologiczno-pedagogicznej, który będzie Was wspierał merytorycznie.

8. Jak omijać rafa we współpracy

Współpraca w zespole nie zawsze jest łatwa. Rodzice i nauczyciele mogą z różnych perspektyw widzieć problemy dziecka. Ich dążenia nie zawsze będą zbieżne, trudności może nastręczać wytyczenie wspólnych celów. Może to niekiedy rodzić napięcie. Powstaje zatem pytanie: Jak omijać rafa we współpracy? Aby Tobie, Rodzicu, i pozostałym członkom zespołu ułatwić to zadanie, chcemy podarować Wam PROM.

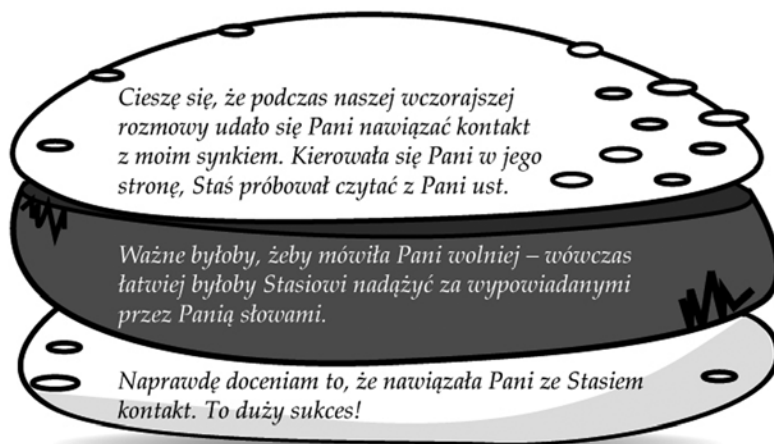
PROM pozwoli spokojnie wspólnie płynąć naprzeciw potrzebom dziecka.

PROM, czyli nic innego jak kilka prostych wskazówek mogących ułatwić Waszą pracę – pokazuje, że warto, aby współpraca była:

P – pozytywna
R – regularna
O – obustronna
M – mobilna

Pozytywna, czyli zakładająca dobre intencje każdej ze stron. Wzajemne zaufanie, że każdy z nas chce pomóc dziecku i dbać o jego optymalny rozwój pomoże w nawiązaniu współpracy. Pozytywna oznacza również, że nastawiamy się na określenie wspólnych celów i na ich realizację. Nawet jeśli coś w danym momencie nie wychodzi, to nie obwiniamy się wzajemnie (*To przez nauczycieli... To przez rodziców...*), ale koncentrujemy się na poszukiwaniu sposobów rozwiązania problemu. Pozytywna oznacza również to, że błędów i potknięć nie traktujemy jak porażek, lecz jak wyzwanie, a mówiąc o nich, korzystamy z konstruktywnych form komunikacji. Możemy skorzystać np. z kanapkowego modelu dawania informacji zwrotnej. Polega on na tym, że na początku komunikujemy to, co zauważyliśmy dobrego (pochwała zawierająca konkretną pozytywną informację), potem przekazujemy pozytywnie sformułowaną informację, co warto poprawić, następnie ponownie chwalimy. Jak widać, schemat jest prosty: bułka – szynka – bułka. Dla przykładu, zamiast skierować do nauczyciela krytyczny tekst: *Podczas wczorajszej spotkania mówiła pani zbyt szybko do mojego synka. Dziecko z takim niedosłuchem, jaki ma Staś, nie jest w stanie nadążyć za Pani słowotokiem!*, możesz skierować do nauczyciela komunikat o strukturze kanapki:

Regularna, czyli nieakcyjna. Jako rodzic masz prawo uczestniczyć w decydowaniu o sprawach ważnych dla Twojego dziecka. Rola rodzica to nie tylko udział w uroczystościach, wycieczkach czy rodzinnych festynach. Ważne jest, abyś, Rodzicu, utrzymywał stały kontakt ze szkołą, wyrażał otwarcie swoje stanowisko w kwestiach dotyczących dziecka, poszukiwał wspólnie z nauczycielami i specjalistami najbardziej optymalnych sposobów rozwiązywania trudności. Oznacza to Twój udział zarówno w procesie rozpoznawania możliwości i potrzeb dziecka w różnych obszarach jego funkcjonowania, jak i wspólne planowanie działań oraz monitorowanie ich efektów (czy to, co robimy wspólnie dla dziecka, poprawia jego sytuację? a może pogarsza? lub nic się nie zmienia?). Jest to decyzja o współpracy zarówno wówczas, kiedy współdziałanie jest wygodne, jak i wtedy, kiedy jest trudno – a mimo to decydujemy się na wspólne pokonywanie trudności.

Obustronna, czyli polegająca na wzięciu odpowiedzialności – indywidualnej przez każdą ze stron (rodziców i szkołę) – za działania, których się podejmujemy, jak również wspieranie się wzajemne, partnerskie traktowanie, otwarte komunikowanie i zapewnienie dobrego przepływu informacji między wszystkimi osobami zaangażowanymi w proces pomagania dziecku.

Mobilna, czyli zakładająca zaangażowanie w realizację założonych celów, podejmowanie zadań przez każdego członka zespołu na miarę rzeczywistych możliwości, branie na siebie realistycznych zobowiązań – czyli unikanie podejmowania się czegoś, czego nie będę w stanie wykonać. Oznacza to również, że nie ceduję odpowiedzialności i nie obarczam winą innych osób, umiejętnie ważę, na co mogę wpłynąć, a na co wpływu nie mam. Mobilność to także decyzja o elastycznym dostosowywaniu działań do potrzeb dziecka, a nie sztywne trzymanie się planów (czyli dopuszczanie i wprowadzanie zmian, kiedy okazuje się, że dotychczasowe działania były nieskuteczne).

9. Finansowanie kształcenia uczniów, w tym uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego

Sposób podziału części oświatowej subwencji ogólnej dla jednostek samorządu terytorialnego będących organami prowadzącymi szkoły podstawowe, gimnazja, szkoły ponadgimnazjalne oraz placówki funkcjonujące w systemie oświaty określa Minister Edukacji Narodowej w wydawanym w każdym roku kalendarzowym rozporządzeniu.

Nurtujące pytania

Które jednostki samorządu terytorialnego prowadzą poszczególne typy szkół?

Organem prowadzącym publiczne przedszkola, w tym z oddziałami integracyjnymi, przedszkola specjalne, szkoły podstawowe oraz gimnazja, w tym z oddziałami integracyjnymi jest **gmina**.

Zakładanie i prowadzenie publicznych szkół podstawowych specjalnych i gimnazjów specjalnych, szkół ponadgimnazjalnych, w tym z oddziałami integracyjnymi, szkół sportowych i mistrzostwa sportowego jest zadaniem **powiatu**.

Rokrocznie, rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej określa sposób podziału subwencji na dany rok. W roku 2011 kwota bazowa wynosiła 4717,01 zł⁵ na edukację jednego ucznia.

Dla dzieci i młodzieży posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, wymagających specjalnej organizacji nauki i metod pracy, przewidziano dodatkowe finansowanie ich edukacji w postaci zwiększonej subwencji oświatowej (dodatkowych wag) uzależnionych od rodzaju dysfunkcji. Przykładowo tzw. waga dla uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim wynosi 1,40 kwoty bazowej, dla uczniów niewidomych i słabowidzących, z niepełnosprawnością ruchową – 2,90 kwoty bazowej, dla uczniów niesłyszących i słabosłyszących, z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – 3,60 kwoty bazowej, a dla dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim realizujących obowiązek szkolny lub obowiązek nauki poprzez uczestnictwo w zajęciach rewalidacyjno-wychowawczych organizowanych w szkołach podstawowych i gimnazjach, dla uczniów z niepełnosprawnościami sprzężonymi oraz autyzmem – aż 9,50 kwoty bazowej.

Środki te przeznaczone są na bezpośrednią pracę z uczniem, co oznacza, że można z nich sfinansować np. zajęcia terapeutyczne, zatrudnić nauczyciela wspomagającego, specjalistę czy asystenta nauczyciela.

Warto więc w każdym roku zapoznawać się z treścią rozporządzenia. Warto też, Rodzicu, korzystać z możliwości, którą dają Ci nowe regulacje prawne i zapraszać przedstawiciela organu prowadzącego szkołę na posiedzenia zespołu w części dotyczącej Twojego dziecka. Stworzy to okazję do bieżącego informowania lokalnego samorządu o specjalnych potrzebach Twojego dziecka i takiego planowania budżetu gminy, by finanse na ich zaspokojenie zostały zapewnione.

---

⁵ Według informacji uzyskanych w Departamencie Zwiększania Szans Edukacyjnych Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Rodzicu, pamiętaj!

Jeśli Twoje dziecko posiada orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego, w budżecie państwa przewidziano dodatkowe finansowanie jego edukacji w postaci zwiększonej subwencji oświatowej (dodatkowych wag) uzależnionych od rodzaju dysfunkcji.

Środki te są przekazywane do organu prowadzącego szkołę lub placówkę (gminy, miasta), do której uczęszcza Twoje dziecko i pozostają w jego dyspozycji.

Możesz zapraszać przedstawiciela organu prowadzącego na posiedzenie zespołu w części dotyczącej Twojego dziecka, m.in. żeby porozmawiać o sposobach wykorzystania środków pochodzących z dodatkowej wagi subwencji.

Zamiast zakończenia...

Zamiast zakończenia pragniemy ofiarować Państwu jeszcze garść myśli, które mogą okazać się pomocne na drodze do współpracy. Można by je określić mianem **drogowskazów na drodze do dobrej współpracy**:

1. Warto umożliwić każdemu przedstawienie swoich obserwacji

Każda z osób zaangażowanych w proces wspierania dziecka widzi je przez pryzmat własnych doświadczeń, własnego kontaktu z dzieckiem. W dodatku każda z tych osób ma szansę obserwować Twoje dziecko w pewnych okolicznościach. Ty jako rodzic widzisz, jak ono funkcjonuje w środowisku rodzinnym, jak radzi sobie z odrabianiem lekcji, jak nawiązuje kontakt z rówieśnikami na podwórku, jak rozmawia z dziadkami czy z rodzeństwem, co pochłania jego uwagę bez reszty kiedy ma czas wolny itd. Do tej wiedzy nie ma dostępu nauczyciel. Natomiast on z kolei widzi, jak Twoje dziecko radzi sobie na lekcjach, jak funkcjonuje podczas przerw czy w świetlicy szkolnej, w jakie aktywności w szkole się angażuje, a których unika, obserwuje je podczas wycieczek klasowych itp. Szkolny psycholog spojrzy na Twoje dziecko z perspektywy gabinetu specjalisty i doraźnych zajęć, spotkań i rozmów, które prowadzi. Doradca zawodowy może okiem specjalisty powiedzieć coś o predyspozycjach, które odkrył w Twoim dziecku. Jednym słowem, kiedy Ty jako rodzic, nauczyciele i specjaliści jesteście gotowi wzajemnie słuchać się z uwagą, wówczas wszyscy macie szansę na lepsze poznanie

dziecka. To jak układanie puzzli – kiedy dokładacie kolejne „elementy układanki”, wówczas wyłania się pełniejszy obraz dziecka.

2. Warto wyrażać wzajemne oczekiwania

Warto sobie założyć, że to, co nienazwane w sprawie Twojego dziecka, może być trudne do odgadnięcia przez inne osoby. Czyli jeśli nie powiesz, co według Ciebie jest ważne dla dobrego funkcjonowania dziecka, to nauczyciel czy specjalista może się tego nie domyślić. A wiąże się to m.in. z wcześniej opisanymi różnicami w postrzeganiu dziecka oraz tym, że różni się wiedzą i doświadczeniem. Dla przykładu: jeśli masz dziecko chore na cukrzycę i oczekujesz od nauczycieli, że będzie ono mogło napić się soku lub coś zjeść podczas lekcji, gdy poczuje że spada mu poziom cukru – powiedz o tym nauczycielom. Nie zakładaj, że powinni o tym wiedzieć, bo to wynika ze specyfiki choroby. A jeśli nie wiedzą? Być może mają dobre intencje – chcą żeby dzieci przestrzegały zasady picia i jedzenia tylko w czasie przerw, a nie mają wiedzy na temat choroby Twojego dziecka. Otwartość w wyrażaniu oczekiwań sprawi, że Twoje dziecko będzie bardziej bezpieczne w szkole. Jest to również droga do wspólnego wypracowania zasad na terenie szkoły – i to takich zasad, które służą wszystkim członkom społeczności szkolnej.

3. Warto dostrzegać punkty wspólne i rozumieć rozbieżne stanowiska

Jeśli uda Ci się, Rodzicu, zauważyć podobieństwa lub zbieżność stanowisk Twojego, nauczycieli i specjalistów – wówczas łatwiej Wam będzie stworzyć wspólny front pomocy dziecku. Dla dziecka oznacza to o wiele lepszą sytuację niż, kiedy dom rodzinny i szkoła znajdują się w „przeciwnych obozach”, co groziłoby wejściem na wojenną ścieżkę. A, jak to na wojnie, najwięcej straciłoby na tym Twoje dziecko. Nie oznacza to jednak, że zawsze i we wszystkim będziesz się zgadzał z innymi członkami zespołu. Jeśli wasze punkty widzenia są rozbieżne, warto problem postawić następująco: *Jak to zrobić, żebym ja (rodzic) otrzymał/uzyskał to, na czym mi zależy... i równocześnie nauczyciel otrzymał/uzyskał to, na czym jemu zależy...* Trzymając się przykładu dziecka z cukrzycą, można byłoby problem sformułować następująco: *W jaki sposób doprowadzić do sytuacji, w której moje dziecko będzie mogło w razie potrzeby sięgnąć po jedzenie/picie, i równocześnie zadbać o to, by norma niejedzenia podczas lekcji nie była łamana przez uczniów w klasie.* Warto więc zgodnie poszukać dobrego rozwiązania tego problemu, które byłoby skuteczne, realne i zadowalające dla obu stron.

4. Warto ustalać wspólne cele i dzielić się zadaniami

Jeśli ustalimy wspólne cele, to wiemy, dokąd razem zmierzamy. Potrafimy dać sobie odpowiedź na pytanie, co konkretnie chcemy osiągnąć – jakiej zmiany w funkcjonowaniu dziecka się spodziewamy i co nam pokaże, że ta zmiana nastąpiła. Gdy z kolei już to wiemy, wówczas możemy zastanowić się, jak to osiągnąć, czyli wytyczyć zadania, które wynikają z celów. Takie wspólne zaplanowanie zadań daje nam jasność, kto za co odpowiada – co ma do zrobienia specjalista, co nauczyciel, co Ty, Rodzicu. Dzięki temu dziecko ma szansę uzyskać bardziej spójną i kompleksową pomoc, a dorośli zaangażowani w proces pomagania – jasny podział odpowiedzialności i wzajemne wsparcie.

5. Warto doceniać osiągnięcia, a z błędów wyciągać wnioski

Niekiedy trudno jest dostrzec spektakularne zmiany w funkcjonowaniu dziecka. Może to rodzić zniechęcenie u osób udzielających pomocy. Jednak kiedy Ty jako rodzic nauczysz się dostrzegać i mówić o nawet małych postępach dziecka – zyskają na tym wszyscy. Po pierwsze, Ty sam – bo poczujesz, że Twój trud nie idzie na marne. Po drugie, Twoje dziecko – bo będzie słyszało, że coś się zmienia na lepsze i jego motywacja do podejmowania wysiłku wzrośnie. Po trzecie, nauczyciele – bo poczują się docenieni i w związku z tym gotowi do podejmowania dalszych działań. Nie oznacza to oczywiście, że nie warto dostrzegać trudności, potknięć i błędów. Nie tylko warto je dostrzegać, ale również warto o nich mówić w sposób otwarty. Jest to bowiem dobra okazja do wspólnego z nauczycielami przeanalizowania, co można zrobić inaczej, lepiej, co można zmienić. Dzięki temu pomoc udzielana Twojemu dziecku nie będzie pozorowanym działaniem, lecz autentycznym wsparciem, dostosowanym zarówno do jego potrzeb i możliwości, jak i możliwości rodziców oraz szkoły.

Wierzmy, że dobro Państwa dzieci stanie się nadrzędną wartością, którą będzie się kierować szkoła planując wraz z Państwem działania wspierające. Bowiem tylko wówczas, gdy będziecie działać RAZEM, dziecko ma szansę otrzymać pomoc, jakiej potrzebuje.

Życzymy powodzenia na tej wspólnej drodze!

Załącznik

Aspekty funkcjonowania dziecka	Spostrzeżenia
Zainteresowania (czym się szczególnie interesuje, jakie ma pasje, co lubi robić)	
Kontakty z rówieśnikami (jak nawiązuje, jak zachowuje się wśród rówieśników)	
Kontakty z dorosłymi (jak nawiązuje, jak reaguje na polecenia)	
Sytuacje trudne (jak sobie radzi, czy prosi o pomoc)	
Umiejętności szkolne pisanie, czytanie, liczenie – jak sobie radzi)	
Uczenie się (czy wymaga pomocy w nauce, czy radzi sobie samodzielnie, jakich przedmiotów uczy się łatwo, których uczy się z trudnością, na czym polega ta trudność)	
Sprawność fizyczna (czy jest sprawne ruchowo, jak szybko się męczy)	
Samodzielność (jakie działania wykonuje samodzielnie, w jakich wymaga pomocy)	
Stan zdrowia (jak wpływa na funkcjonowanie dziecka)	
Inne ważne informacje	

Zapraszamy na strony Ośrodka Rozwoju Edukacji www.ore.edu.pl. Znajdą tam Państwo poradniki, materiały informacyjne, edukacyjne, metodyczne dotyczące pracy z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Materiały dla rodziców

Moje dziecko w przedszkolu i szkole. Poradnik dla rodziców uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi wraz z arkuszem, który może pomóc Rodzicom obserwować własne dziecko

Uwaga Rodzicu!

Jeśli chcesz poszerzyć swoją wiedzę dotyczącą pomocy psychologiczno-pedagogicznej w przedszkolach i szkołach, możesz również sięgnąć do materiałów dla nauczycieli, specjalistów szkolnych oraz pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych i ośrodków doskonalenia nauczycieli

Materiały dla nauczycieli, specjalistów szkolnych oraz pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych i placówek doskonalenia nauczycieli

Poradnik: *Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Praca zespołu nauczycieli, wychowawców grup wychowawczych i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniem w przedszkolach, szkołach i placówkach*

Opracowanie: *Organizacja procesu wspierania uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*

Formularze: Arkusz indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, karta indywidualnych potrzeb ucznia, arkusz wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia, plan działań wspierających

Materiały informacyjne i szkoleniowe wypracowane w projekcie *Podniesienie efektywności kształcenia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi MEN – APS: Materiały dla nauczycieli, Materiały szkoleniowe cz. I, Materiały szkoleniowe cz. II*

Publikacje *One są wśród nas*

Seria I	Seria II
Dziecko z padaczką w szkole i przedszkolu	Dziecko z zaburzeniami psychotycznymi w szkole
Dziecko z cukrzycą w szkole i przedszkolu	Dziecko z depresją w szkole i przedszkolu
Dziecko z hemofilią w szkole i przedszkolu	Dziecko z zaburzeniami tikowymi w szkole i przedszkolu
Dziecko przewlekłe chore. Psychologiczne aspekty funkcjonowania dziecka w szkole i przedszkolu	Dziecko z ADHD w szkole i przedszkolu
Dziecko z astmą w szkole i przedszkolu	Dziecko z autyzmem i zespołem Aspergera w szkole i przedszkolu
	Dziecko z zaburzeniami odżywiania w szkole i przedszkolu
	Dziecko z zaburzeniami lękowymi w szkole i przedszkolu

Materiały dla kadry zarządzającej systemu oświaty

Poradnik Specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży. Prawne ABC dyrektora przedszkola, szkoły i placówki (mówi o tym, jakie zadania realizuje dyrektor przedszkola, szkoły i placówki, by indywidualnie wspierać uczniów)

Seria artykułów Dyrektor jako lider zmian organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole:

Organizacja pracy zespołu ds. pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole

Indywidualizacja pracy z uczniami ze specjalnymi problemami edukacyjnymi – dostosowanie warunków kształcenia

O czym warto pamiętać wprowadzając zmianę w zarządzanej placówce

Tworzenie warunków wsparcia oraz doskonalenia nauczycieli i specjalistów w okresie zmiany organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkołach lub placówkach oświatowych – zadania dyrektora

Praca z uczniami o specjalnych potrzebach w L Liceum Ogólnokształcącym z Oddziałami Integracyjnymi im. Ruy Barbosy w Warszawie

Wydawca:

Ministerstwo Edukacji Narodowej
al. J. Ch. Szucha 25
00-918 Warszawa
tel. +48 22 34 74 228
fax +48 22 34 74 229
e-mail: dzse_men@men.gov.pl

egzemplarz bezpłatny

OWEJ EDUKACJI MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ